

УДК 699.85

DOI: 10.30838/J.BPSACEA.2312.290823.77.973

ДИЗАЙН ПРИМІЩЕНЬ ЗАХИСНИХ СПОРУД В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

ЖИДКОВА Т. В.^{1*}, канд. техн. наук, доц.,
ПИЛИПЕНКО Н. А.², ас.

^{1*}Кафедра комп'ютерних технологій дизайну і графіки, Національний авіаційний університет, пр. Л. Гузара, 1, 03058, Київ, Україна, e-mail: tavlz@ukr.net, tavlz9794@gmail.com, тел. +38 (067) 570-41-50, ORCID ID: 0000-0001-7903-7073

²Кафедра комп'ютерних технологій дизайну і графіки, Національний авіаційний університет, пр. Л. Гузара, 1, 03058, Київ, Україна, e-mail: pylypenko.nataliya@npp.nau.edu.ua, тел. +38 (067) 738-10-36, ORCID ID: 0000-0001-9190-7377

Анотація. Постановка проблеми. Висвітлено одну з найактуальніших проблем сьогодення – захист дітей в закладах освіти. Проаналізовано основні вимоги чинної законодавчої та нормативної документації щодо захисту дітей в закладах дошкільної освіти під час воєнних дій; рекомендації Державної служби з надзвичайних ситуацій; основні положення концепції безпеки закладів освіти, а також норми, що встановлюють вимоги до проектування та будівництва нових і реконструкції наявних будівель закладів дошкільної освіти. **Мета дослідження** – розроблення пропозицій щодо дизайну захищених приміщень у дитячих дошкільних закладах, які забезпечать максимально можливу в цих умовах безпеку, фізичну та психологічну комфортність перебування в захищеному просторі. Детально розглянуто основні аспекти щодо дизайну приміщень у дитячих дошкільних закладах. Одне з найважливіших завдань облаштування укриття в дитячому дошкільному закладі – це забезпечення візуального комфорту, з урахуванням факторів, які можуть зменшити стрес і почуття тривоги у дітей. Основне приміщення укриття повинно мати зону відпочинку з дитячими ліжками, ігрову зону – килим з іграшками, зону для занять зі столиками й стільцями. Комфортність перебування в захищеному просторі може бути забезпечена засобами дизайну інтер'єрів, шляхом використання відповідних кольорів, м'якого освітлення та відповідного декору. На наш погляд, одним із головних елементів дизайну укриття має бути настінний розпис, що має підбадьорити, відвернути увагу від стресової ситуації. Розроблено пропозиції щодо дизайну захищених приміщень у дитячих дошкільних закладах, які забезпечать максимально можливу в цих умовах безпеку, фізичну та психологічну комфортність перебування в захищеному просторі. Запропоновано рекомендації щодо обладнання та варіанти стінопису в основних приміщеннях укриття. Зокрема, стінопис із нерозмальованою частиною для багаторазового використання як розмальовки кольоровою крейдою або маркерами та стінопис як настінний ігровий майданчик. **Результати досліджень** можуть бути використані на практиці для влаштування укриття в дитячих дошкільних закладах.

Ключові слова: дитячий дошкільний заклад; дизайн приміщення укриття; ліжка-трансформери; стінопис; «стіни, які говорять»; настінний ігровий майданчик

DESIGN OF PREMISES OF PROTECTIVE STRUCTURES IN PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS

ZHYDKOVA T.V.^{1*}, Ph.D., Assoc. Prof.,
PYLYPENKO N.A.², Ass.

^{1*} Department of Computer Technologies Design and Graphics, National Aviation University, 1, Ave. Lubomir Husar, Kyiv, 03058, Ukraine, tel. +38 (067) 570-41-50, e-mail: tavlz@ukr.net, tavlz9794@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-7903-7073

² Department of Computer Technologies Design and Graphics, National Aviation University, 1, Ave. Lubomir Husar, Kyiv, 03058, Ukraine, e-mail: pylypenko.nataliya@npp.nau.edu.ua, tel. +38 (067) 738-10-36, ORCID ID: 0000-0001-9190-7377

Abstract. Problem statement. The article highlights one of the most urgent problems in today's protection of children in educational institutions. The authors examined the main requirements of the current legislative and regulatory documentation regarding the protection of children in preschool education institutions during hostilities, the recommendations of the State Emergency Service, the main provisions of the concept of safety of educational institutions, as well as norms. **The purpose of this study** is to develop proposals for the design of protected spaces in children's preschool institutions that will ensure the maximum possible safety, physical and psychological comfort of staying in a protected space. The main aspects regarding the design of premises in children's preschool institutions are considered in detail. One of the most important tasks of arranging a shelter in a children's preschool is to ensure visual comfort, taking into account factors that can reduce stress and feelings of anxiety in children. The main room of the

shelter should have a rest area with children's beds, a play area with a carpet filled with toys, and an area for classes with tables and chairs. The comfort of staying in a protected space should be provided by means of interior design, through the use of appropriate colors, soft lighting, and appropriate decor. In our opinion, one of the main elements of shelter design should be wall painting, which should encourage and divert attention from a stressful situation. Proposals for designing protected spaces in children's preschool institutions have been made. These proposals will make sure that children are as safe, comfortable, and as safe as they can be. Recommendations regarding the equipment and options for wall painting in the main rooms of the shelter in children's preschool institutions are offered. In particular, murals with an unpainted part for multiple uses as coloring with colored chalk or markers, and a mural as a walled playground. **Research results** can be used in practice when setting up a shelter in children's preschool institutions.

Keywords: *children's preschool; shelter design; transforming beds; wall painting; "talking walls"; wall playground*

Вступ. Основною метою війни, яку розпочала російська федерація, стало знищення української нації, її культури, мови, традицій. Саме тому заклади освіти є одним із пріоритетних напрямів ракетних ударів. Російські війська руйнують школи та університети, дитсадки й дитячі будинки. За даними МОН, станом на початок червня 3 450 закладів освіти постраждали від бомбардувань та обстрілів, а 331 із них зруйновано повністю [4].

Після більше ніж року війни до українців прийшло усвідомлення, що життя змінилось назавжди й на найближчі десятиріччя нам не доведеться перебувати в повній безпеці. Час від часу буде відбуватись загострення ситуації, ворог буде накопичувати сили й знов використовувати ракетні атаки для знищення населення України. Організація навчання й функціонування закладів освіти неможливі без наявності бомбосховищ безпосередньо в будинках або на ділянці дитячих садочків, шкіл та інших закладів освіти.

Отже, створення належних умов для здобуття освіти та організації безпечного освітнього середовища постало найактуальнішою проблемою сьогодення.

Аналіз попередніх досліджень. Основні положення захисту населення України від воєнних дій чітко визначені законодавчою і нормативною документацією. Кодекс цивільного захисту України містить перелік споруд, призначених для захисту населення. Відповідно до законодавства нормативною документацією визначені вимоги до захисних споруд [3; 5].

У липні 2022 року Державна служба України з надзвичайних ситуацій

опублікувала рекомендації щодо організації укриття в об'єктах фонду споруд для захисту персоналу та дітей закладів освіти [9].

7 квітня 2023 року на засіданні уряду ухвалено Концепцію безпеки закладів освіти, що містить комплексне стратегічне бачення створення безпечного освітнього середовища. В основі концепції – положення про те, що кожна українська дитина повинна мати доступ до якісної освіти, водночас перебуваючи в об'єктах фонду захисних споруд [8].

Враховуючи інтенсивність обстрілів й, відповідно, тривалість часу тривоги, перебування в укриттях може бути досить тривалим. Отже, слід подбати про створення дизайну внутрішніх приміщень укриття, щоб забезпечити фізичну та психологічну комфортність перебування дітей в захищеному просторі.

Через більше ніж півтора року війни не з'явилося ніяких рекомендацій щодо влаштування й обладнання укриттів. Сьогодні виховательки й персонал дитячих дошкільних закладів освіти самотужки облаштовують укриття. В результаті такої самовідданої роботи в дитячих садочках з'явилися укриття, облаштовані дитячими меблями й навіть виконаним власноруч стінописом (рис. 1).

Мета дослідження – розроблення пропозицій щодо дизайну захищених приміщень у дитячих дошкільних закладах, які забезпечать максимально можливу в цих умовах безпеку, фізичну та психологічну комфортність перебування в захищеному просторі.

Рис. 1. Підвальні приміщення дитячих садочків пристосовані під укриття

Основна частина. Автори проаналізували вимоги чинної законодавчої та нормативної документації [3; 5], рекомендації Державної служби з надзвичайних ситуацій [1; 7; 9], основні положення концепції безпеки закладів освіти [8], вимоги до проектування та будівництва нових та реконструкції наявних будівель закладів дошкільної освіти [2].

Укриття для дітей рекомендується проектувати в підвальних приміщеннях будинку або окремо розташовані в підземному просторі, виходячи з їх можливого використання в мирний час для забезпечення потреб закладу освіти. Для закладів дошкільної освіти укриття, як приміщення подвійного призначення, рекомендується використовувати під студії творчості, для проведення гурткової роботи з дітьми, для батьківського всеобучу, для тренувань із цивільного захисту з учасниками освітнього процесу та відпрацювання алгоритмів дій в надзвичайних ситуаціях тощо.

Робочій групі, що брала участь у розробленні нової редакції Державних будівельних норм, були надані рекомендації МОН щодо розрахункової місткості укриття в закладах освіти.

Відповідно до цих рекомендацій основне приміщення укриття має бути розподілене на блоки по 60 дітей – три групи по 20 дітей в кожній та блок для персоналу.

Розробляючи схеми розташування меблів, необхідно враховувати вимоги щодо розміщення дітей з інвалідністю, зокрема, на колісних кріслах.

Відповідно до вимог МОН основне приміщення укриття повинно мати зону відпочинку з триярусними дитячими ліжками, ігрову зону – килим з іграшками, зону для занять зі столиками й стільцями. Водночас розташування меблів та обладнання має максимально використати простір і забезпечити безпеку дітей. Потрібно передбачити встановлення м'яких захисних покриттів на гострі кути та гострі предмети, забезпечити достатню кількість сидінь і спальних місць для всіх дітей, які можуть перебувати в укритті.

В укриттях мають бути засоби належної комунікації та інформування, щоб діти та дорослі могли отримувати необхідні інструкції та відчувати себе підтриманими. У приміщенні має бути забезпечена доступність для дітей з інвалідністю, щонайменше доступний вхід, достатній

простір для маневрування кріслом колісним, наявність інформаційного забезпечення.

Одне з найважливіших завдань облаштування укриття в дитячому дошкільному закладі – забезпечення візуального комфорту, з урахуванням факторів, які можуть зменшити стрес і почуття тривоги у дітей. Цього можна досягти шляхом використання відповідних кольорів, м'якого освітлення та відповідного декору, застосування дружнього для дітей дизайну, який може нагадувати їм про їхні звичні приміщення.

На наш погляд, одним із головних елементів дизайну укриття має бути настінний розпис, що повинен підбадьорити, відвернути увагу та заспокоїти дітей під час стресових ситуацій.

Стінопис – це вид монументального і декоративного малярства, що виконується безпосередньо на стіні або на тинькуванні. Зазвичай для стінопису використовують різну малярську техніку: фреска, альсеко, енкаустика, темпера, клейові фарби, олія, синтетичні гумові фарби [6]. Головною вимогою щодо матеріалу, який використовується для стінопису в укриттях, має бути дотримання санітарного регламенту для дошкільних навчальних закладів [11].

Стінописи мають розробляти спеціалісти, які володіють навичками дизайну інтер'єрів, вміють прогнозувати настрої та емоції людей за допомогою співвідношення кольорів і сюжетів у настінних розписах та інших елементах інтер'єру.

Фахівці з дошкільної освіти пропонують для стінописів дитячих дошкільних закладів технологію під назвою «Стіни, які говорять» [10]. Це технологія, завдяки якій дошкільнята спілкуються між собою, обмінюються знаннями, стіни нібито стимулюють дітей, а іноді й змушують займатися дослідженнями, експериментами, пошуком нової інформації.

Як відомо, людина визначає себе у просторі, реагуючи, у першу чергу, на комплекс аудіовізуальних подразників. Зображення у приміщеннях закладу дошкільної освіти можуть бути творами

мистецтва зі своїми законами функціонування і своїм функціональним навантаженням (реклама, агітація, навчання), з відповідно посиленним емоційним компонентом, зверненим безпосередньо до глядача з урахуванням його психофізіологічних особливостей.

Створення комфортного затишного інтер'єру в приміщенні без денного світла можливе шляхом використання певних кольорів у розписах стін, оздоблення приміщень, відповідних меблів.

Стіна повинна бути фоном, який доповнює зображення, а не конкурує з декором.

Охайне, естетично оформлене середовище, де все педагогічно продумано, впливає на емоційний стан дитини. Кожен проведений день у дитячому садку для дитини пов'язаний з різними почуттями, переживаннями, різними видами діяльності.

Технологія «Стіни, які говорять» не є чимось новітнім і незнайомим, але вона дає можливість по-новому поглянути на освітній простір в умовах війни, своєчасно перетворити його під запити дитячого сприймання та психофізіологічного розвитку.

Студентам спеціальності «Дизайн», що навчаються в Національному авіаційному університеті, було запропоновано розробити ескіз стінопису для приміщення укриття в дитячому садочку. У розробленні стінописів використано сюжети мультиплікаційних фільмів, фігурки звірят, казкові герої, а також елементи, головні для кожного українця – сонце, пшеничне поле, яскраве небо, мама й тато.

Стінопис «казковий ліс» складається з кількох взаємопов'язаних рисунків. Зображення лісового середовища з виходом на урбанізовану територію дасть можливість і натхнення створювати казкові історії й самим ставати їх героями. У приміщенні з таким стінописом вихователі завжди зможуть зацікавити дітей, відвернути увагу від тривожної ситуації. Розроблені системи підсвічування такого стінопису забезпечать занурення в казку (рис. 2).

Зорієнтовані на перебування в казковому лісі діти уникнуть стресової

ситуації, навіть під час відключення світла та застосування резервних джерел

освітлення, що може траплятись під час обстрілів.

Рис. 2. Робота Ксенії Журавльової

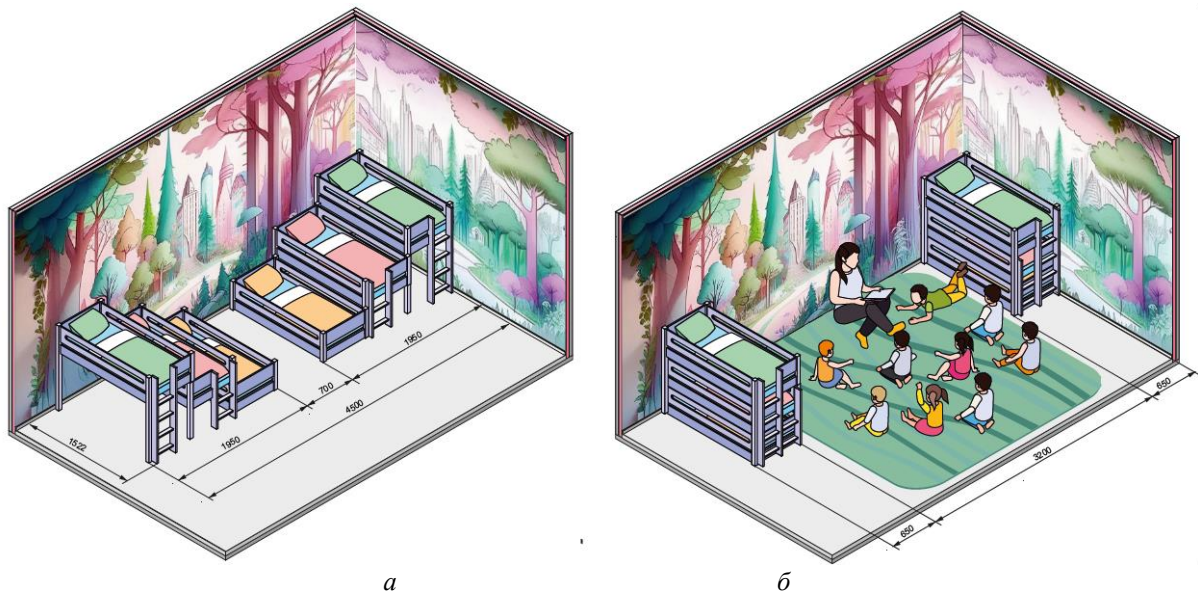

Рис. 3. Облаштування фрагмента укриття (варіант 1):
а – під час денного відпочинку; б – під час ігор і навчання

Зазначена площа укриття з розрахунку на одну особу забезпечить розміщення триповерхових ліжок. Коли ліжка не потрібні й складаються, між ними з'являється простір шириною понад 3 метри. Цього достатньо, щоб розмістити ігрову зону – килим, де діти можуть сидіти або лежати й слухати казки (рис. 3).

Ще варіанти стінопису – це динамічні сценки з веселими комахами, яскраві кольори яких контрастують із кольорами ромашкового поля та хмаринок, і таким чином виділяються, привертаючи до себе увагу дітей, відвертають увагу від стресової ситуації (рис. 4). Веселка в кольорах українського прапора з мультяшними

звірятками дає надію, що все в нас буде добре, буде сонечко й хмарки, будуть звірятка й квіти й нарешті настане мирне життя (рис. 5).

Простір між ліжками дозволяє розмістити дитячі столики й стільці для занять і навчання і дає можливість маневрування дитині чи виховательці, що користуються колісним кріслом (рис 6).

Для зберігання столиків, стільців, іграшок у приміщенні необхідно в межах укриття мати велику комору. Але складні меблі або меблі-трансформери потребують значно менше місця. Отже, є простір для подальшої творчості дизайнерів – розроблення меблів-трансформерів.

Рис. 4. Робота Анастасії Клименко

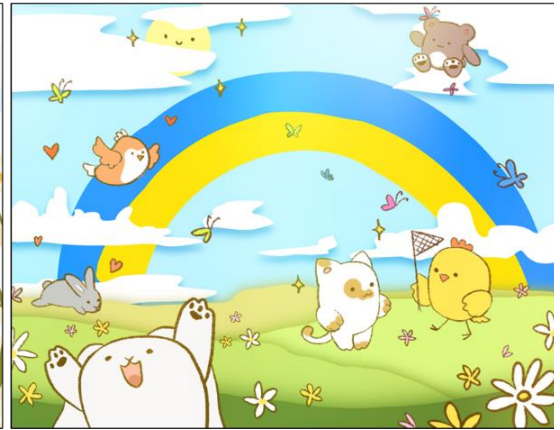

Рис. 5. Робота Ірини Журавель

Рис. 6. Облаштування фрагмента укриття (варіант 2) під час занять і навчання

Рис. 7. Робота Світлани Харченко

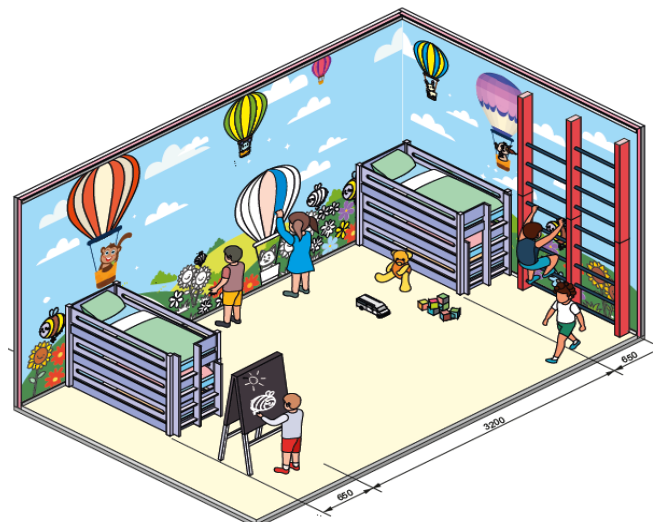

Рис. 8. Облаштування фрагмента укриття (варіант 2) під час занять і навчання

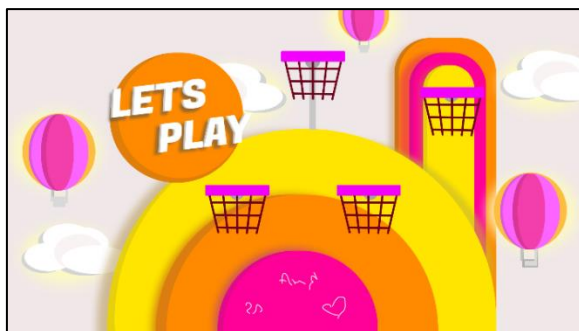

Рис. 9. Робота Олександри Яцків

Доречно використовувати в укритті безкаркасні вироби – пуфи, подушки, килими та мати для сидіння чи лежання на підлозі. Такі меблі не травмують дитину в разі необхідності швидкої евакуації.

У деяких роботах студентів були пропозиції залучати до розписів стін дітей під час їх перебування в укритті. Так, наприклад, на стінопису, де повітряні кульки зі звірятками злітають в небо, є незафарбовані фігурки для розмальовки кольоровою крейдою або багатофункціональними маркерами. Фігурки можна розмальовувати «нескінченно», просто протерти стіну вологою ганчіркою після закінчення повітряної тривоги (рис. 7, 8).

Серед робіт студентів цікавою бачиться пропозиція Олександри Яцків, яку умовно можна назвати «інтерактивна діорама» або «настінний ігровий майданчик» (рис. 9).

Елементи цього стінопису об'ємні з можливістю тактильного сприйняття. На різній висоті розміщені дитячі баскетбольні корзини. Повітряні кульки можна гортати як книгу, хмаринки мають м'яку текстуру, подібну до іграшок «антистрес». Покриття стінопису подібне до класної дошки –

дозволяє багаторазово рисувати кольоровою крейдою або спеціальними маркерами.

Як розвиток цього напряму створення подібних елементів на стінах укриття бачиться доцільним. У разі аварійного відключення світла зосередження уваги дітей на тактильному сприйнятті елементів перетворить стресову ситуацію на ігрову.

Висновки

Розроблено пропозиції щодо дизайну захищених приміщень у дитячих дошкільних закладах, які забезпечать максимально можливу в цих умовах безпеку, фізичну та психологічну комфортність перебування в захищеному просторі.

Запропоновано варіанти стінопису в укриттях дитячих дошкільних закладів. Зокрема, стінописи з нерозмальованою частиною для багаторазового використання як розмальовки кольоровою крейдою або маркерами й стінопис як настінний ігровий майданчик.

Результати досліджень можуть бути використані на практиці під час улаштування укриттів у дитячих дошкільних закладах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алгоритм дій місцевих органів виконавчої влади органів місцевого самоврядування, органів управління освітою, керівників закладів освіти щодо забезпечення укриття учасників освітнього процесу у фонді захисних споруд цивільного захисту. URL: <https://dsns.gov.ua/upload/6/2/2/0/9/6/bHq4WGc8HMHX4wGPIKG9gv4DSEgLx4uEUDgqIVGV.pdf>
2. ДБН В.2.2-4:2018. Заклади дошкільної освіти. Будинки і споруди. [Чинний від 2018–10–01]. Київ : Мінрегіон, 2018. 43 с.
3. ДБН В.2.2-5-97. Захисні споруди цивільної оборони. Будинки і споруди. Зі змінами. [Чинний від 2019-01-01]. Київ : Мінрегіон, 2018.
4. Заклади освіти, що постраждали від бомбардувань та обстрілів. URL: <https://mon.gov.ua/ua>; URL: <https://saveschools.in.ua/>
5. Кодекс цивільного захисту України. Документ 5403-VI. [Чинний, поточна редакція від 01.01.2023].
6. Кубійович В. Енциклопедія українознавства : словникова частина. Львів : Наукове товариство

ім. Т. Шевченка у Львові, 2000. Т. 8. 3060 с.

7. Лещенко О. Я., Трунцев Г. В., Михайлов В. М., Андрієнко М. В., Коробкін В. Ф., Романюк Н. М., Калиненко Л. В. Організація укриття населення у фонді захисних споруд цивільного захисту за заг. ред. П. Б. Волянського, С. А. Парталіяна. *Впровадження інженерно-технічних заходів цивільного захисту : серія практичних порадиноків*. Київ : ІДУ НД ЦЗ, 2021. Серія 9. 63 с. URL: <https://radnuk.com.ua/pravova-baza/orhanizatsiia-ukryttia-naseleння-u-fondi-zakhysnykh-sporud-tsyvilnoho-zakhystu/>

8. Про схвалення Концепції безпеки закладів освіти. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 7 квітня 2023 р. № 301-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-kontseptsii-bezpeky-zakladiv-osvity-i070423-301>

9. Рекомендації щодо організації укриття в об'єктах фонду захисних споруд цивільного захисту персоналу та дітей (учнів, студентів) закладів освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/civilniy-zahist/2022/15.06/Rekom.shchodo.orhanizatsiyi.ukryttya.15.06.2022.pdf>

10. Розвивальне освітнє середовище в закладі дошкільної освіти : метод. посіб.; укл. Л. Б. Міщенко за ред. І. В. Удовиченко. Суми : Ніко, 2021. 52 с.

11. СР 234. Санітарний регламент для дошкільних навчальних закладів. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0563-16#Text>

REFERENCES

1. *Alhorytm dii mistsevykh orhaniv vykonavchoi vldy orhaniv mistsevoho samovriaduvannia, orhaniv upravlinnia osvitoiu, kerivnykiv zakladiv osvity shchodo zabezpechennia ukryttia uchasnykiv osvitnoho protsesu u fondi zakhysnykh sporud tsyvilnoho zakhystu* [Algorithm of actions of local executive bodies of local self-government bodies, education management bodies, heads of educational institutions regarding the provision of shelter for participants in the educational process in the fund of protective structures of civil protection]. URL: <https://dsns.gov.ua/upload/6/2/2/0/9/6/bHq4WGc8HMHX4wGPIKG9gy4DSEgLx4uEUDgqIVGV.pdf> (in Ukrainian)

2. *DBN V.2.2-4:2018. Zaklady doshkilnoi osvity. Budynky i sporudy* [DBN V.2.2-4:2018. Institutions of preschool education. Buildings and structures]. Valid from 2018-10-01. Kyiv : Minrehion Publ., 2018, 43 p. (in Ukrainian)

3. *DBN V.2.2-5-97. Zakhysni sporudy tsyvilnoi oborony. Budynky i sporudy* [DBN V.2.2-5-97. Civil defense protective structures. Buildings and structures]. With changes; valid from 2019-01-01, Kyiv : Minrehion Publ., 2018. (in Ukrainian)

4. *Zaklady osvity, shcho postrazhdaly vid bombarduvan ta obstriliv* [Educational institutions affected by bombings and shelling]. URL: <https://mon.gov.ua/ua>; URL: <https://saveschools.in.ua/> (in Ukrainian)

5. *Kodeks tsyvilnoho zakhystu Ukrainy* [Code of Civil Protection of Ukraine]. Document 5403-VI, valid, current edition dated 01.01.2023. (in Ukrainian)

6. Kubiiovych V. *Entsyklopediia ukrainoznavstva : slovnykova chastyna* [Encyclopedia of Ukrainian studies : Dictionary part]. Lviv : Naukove Tovarystvo im. T. Shevchenka u Lvovi, 2000, vol. 8, 3060 p. (in Ukrainian)

7. Leshchenko O.Ya., Truntsev H.V., Mykhailov V.M., Andriienko M.V., Korobkin V.F., Romaniuk N.M. and Kalynenko L.V. *Orhanizatsiia ukryttia naseleння u fondi zakhysnykh sporud tsyvilnoho zakhystu za zah. red. P.B. Volianskoho, S.A. Partaliana* [The organization of sheltering the population in the fund of protective structures of civil protection according to general ed. P.B. Volyanskyi, S.A. Partalyan]. *Vprovadzheniia inzhenerno-tekhnichnykh zakhodiv tsyvilnoho zakhystu : seriia praktychnykh poradykiv* [Implementation of engineering and technical measures of civil protection : a series of practical advisors]. Kyiv : IDU ND TsZ, 2021, p. 9, 63 p. URL: <https://radnuk.com.ua/pravova-baza/orhanizatsiia-ukryttia-naseleння-u-fondi-zakhysnykh-sporud-tsyvilnoho-zakhystu/> (in Ukrainian)

8. *Pro skhvalennia Kontseptsii bezpeky zakladiv osvity. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 7 kvitnia 2023 r. № 301-r* [On the approval of the Safety Concept of educational institutions. Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated April 7, 2023 no. 301]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-kontseptsii-bezpeky-zakladiv-osvity-i070423-301> (in Ukrainian)

9. *Rekomendatsii shchodo orhanizatsii ukryttia v obiektakh fondu zakhysnykh sporud tsyvilnoho zakhystu personalu ta ditei (uchniv, studentiv) zakladiv osvity* [Recommendations on the organization of shelter in the objects of the fund of protective structures of civil protection of personnel and children (pupils, students) of educational institutions]. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/civilniy-zahist/2022/15.06/Rekom.shchodo.orhanizatsiyi.ukryttya.15.06.2022.pdf> (in Ukrainian)

10. *Rozvyvalne osvittie seredovyshche v zakladi doshkilnoi osvity : metodychnyi posibnyk ukl. L.B. Mishchenko; za red. I.V. Udovychenko* [Developmental educational environment in a preschool education institution : methodical manual incl. L.B. Mishchenko under the editorship I.V. Udovichenko]. Sumy : Niko Publ., 2021, 52 p. (in Ukrainian)

11. *SR 234. Sanitarnyi rehlament dlia doshkilnykh navchalnykh zakladiv* [SR 234. Sanitary regulations for preschool educational institutions]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0563-16#Text> (in Ukrainian)

Надійшла до редакції: 13.06.2023.